

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 ได้ถูกวิเคราะห์ว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเพราะได้ทำลายสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรชุมชนวัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงมุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยการหันกลับไปให้ความสำคัญกับภาคเกษตร พร้อมกับชาวบ้าน โดยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญา การพัฒนาผู้นำ การรักษาป่าชุมชน การรวมกลุ่มของภาคประชาชน และเน้นการพัฒนาคน ครอบครัว และชุมชนเข้มแข็ง (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร(อบอุน).2547:73) สำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้น กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมาได้มีส่วนทำลายวัฒนธรรมของประเทศ ชีวิตความเป็นอยู่ได้รับความกระทบกระเทือน ยิ่งไปกว่านั้นการพัฒนาเศรษฐกิจ สภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ขณะเดียวกันอัตราส่วนคนยากจนกลับเพิ่มมากขึ้นสภาพแวดล้อมก็ถูกทำลายลงไปเรื่อย ๆ สภาพการณ์ดังกล่าวมีส่วนไม่น้อยที่นำไปสู่ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-10 มุ่งเน้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ โดยมียุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ อันมุ่งเน้นประเด็นที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ในรูปแบบที่หลากหลายและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมของชุมชน มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ในการนำไปสู่การพึ่งตนเองรวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลง ประการที่ 2 การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนฐานศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชนสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์กลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการและสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพ และรายได้

ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งสร้างระบบเฉพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่กับการพัฒนาความรู้ ด้านการจัดการ การตลาด และทักษะในการประกอบอาชีพ และประการที่ 3 การเสริมสร้างศักยภาพ ของชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล ด้วยการส่งเสริม สิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ ฟื้นฟูพัฒนา ใช้ประโยชน์และ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการรวมทั้งการสร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550:ส)

ภายใต้ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว ทำให้องค์กรต่างๆ ต้องปรับตัวเองในเรื่องบทบาทหน้าที่วิธีการทำงาน ระบบการทำงาน รวมถึงการปรับปรุงภารกิจ และเป้าหมายการทำงานใหม่ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการ ทำงาน โดยเฉพาะ ภาคราชการที่มีการปฏิรูประบบโครงสร้างและระบบงานของข้าราชการที่มี แนวโน้มจะปรับปรุงให้มีขนาดเล็กกะทัดรัดและมีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของ ประชาชนให้สามารถปฏิบัติงานได้กับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน รวมทั้งเกื้อกูลสนับสนุนการ ลงทุนในภาคเอกชน โดยลดบทบาทการเข้าไปควบคุมหรือเป็นผู้ดำเนินการเอง แต่จะเป็นผู้ที่ ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานในการพัฒนาชนบทด้านต่างๆ (นาฏยา ศรีสาขันธ์.2545:1) ใน การพัฒนาที่ผ่านมา การวางแผนเพื่อการพัฒนาประเทศ การพัฒนาชุมชนมักถูกกำหนดและ ดำเนินงาน โดยหน่วยงานของรัฐ ทั้งจากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น โดยที่ชุมชนไม่มี ส่วนกำหนด เป็นเพียงผู้รับผลแห่งการพัฒนาเท่านั้น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นเป็นด้านลบมากกว่าผลด้าน บวก ผลแห่งการพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนวิถีชุมชน นับตั้งแต่นั้นมาถูกทำลาย ทั้งนี้เพราะเป็นการพัฒนาที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นจึงไม่ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ทำให้มีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนแนวใหม่ที่เน้นให้ องค์กรชุมชนเป็นแกนหลักและเป็นที่ยอมรับของประชาชนในแวดวงพัฒนาอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ด้อยโอกาส ทั้งในเมืองและชนบทมีความตื่นตัวในการพัฒนาตนเองไปสู่ชุมชน เข้มแข็ง โดยเกิดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพึ่งตนเองภายในชุมชน เช่นกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิต การรักษาป่าชุมชน การพลิกฟื้นวิถีการผลิตไปสู่เกษตรอินทรีย์ การรวมกลุ่มทาง วัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น แต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์หรือหน่วยงานใดให้การสนับสนุน หรือเสริมการ พัฒนาของกระบวนการองค์กรชุมชนอย่างจริงจัง แต่ละหน่วยงานยังคงลงไปพัฒนาตามกรอบงาน และพันธกิจของหน่วยงานหลัก (กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย. 2548:3)

กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงมหาดไทย ที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน พัฒนาศักยภาพขององค์กรประชาชนให้เข้มแข็ง พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนภายใต้ปรัชญาและวิธีการพัฒนาชุมชน มุ่งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนให้เกิดทักษะในการประกอบอาชีพ และการบริหารจัดการชุมชนเพื่อให้ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจชุมชนดีและสิ่งแวดล้อมยั่งยืน (กองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม, 2545: 1) เป้าประสงค์หลักประการหนึ่งในการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนให้เข้มแข็งมีเสถียรภาพ โดยมีภารกิจสำคัญประการหนึ่งคือ การส่งเสริมและพัฒนากลุ่มการเงินฐานราก หรือกองทุนต่าง ๆ ของชุมชนในหมู่บ้าน ตำบลเพื่อเป็นฐานทุนให้ชุมชนเข้มแข็ง กองทุนที่กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้นในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จึงเป็นกลุ่มที่ทำให้ประชาชนรู้จักประหยัดเงินและออมเงิน แล้วนำมาสะสมรวมกันเป็นกองทุนในรูปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเงินทุนประกอบอาชีพ หรือค่าใช้จ่ายในยามเดือดร้อนจำเป็น โดยการบริหารจัดการของสมาชิกและแบ่งปันช่วยเหลือกันในกลุ่ม (กองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม, 2543 : 3) ซึ่งเป็นการนำวิธีการพัฒนาชุมชนมาใช้ในการรวบรวมทุนและนำไปสู่กิจกรรมพัฒนาอื่นๆ ของชุมชน

ในปี พ.ศ. 2547 มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั่วประเทศจำนวน 32,775 กลุ่ม สมาชิก 3,640,849 คน เงินสะสมสะสม 7,865.5 ล้านบาท (กองพัฒนาสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม, 2545 : 1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกลยุทธิ์ในการพัฒนาองค์กรประชาชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการออมทรัพย์เพื่อการผลิตและการกู้ยืมเพื่อลงทุนในการประกอบอาชีพ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนรวมตัวกันระดมเงินออมเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเงินทุนประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายยามเดือดร้อนโดยการบริหารจัดการของสมาชิกและการช่วยเหลือแบ่งปันกันในกลุ่ม เมื่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ดำเนินการเรื่องการระดมเงินออม จนสมาชิกมีความเข้าใจในการดำเนินงานกลุ่มแล้ว กลุ่มสามารถนำเงินทุนที่มีอยู่มาดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาของสมาชิก ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองในเรื่องทุนได้ในระดับหนึ่งและส่งเสริมภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาชุมชนต่อไป แต่ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบางกลุ่มไม่สามารถดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จดังที่กล่าวมาแล้วได้ เนื่องจากกลุ่มแต่ละกลุ่มมีศักยภาพในการบริหารงานที่จำกัด สมาชิกไม่มีความรู้ความเข้าใจในเป้าหมายของกลุ่ม ผู้นำอ่อนแอ จึงทำให้การบริหารงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่ต่อเนื่อง โดยแต่ละกลุ่มพัฒนาเฉพาะกลุ่มของตนเอง ขาดการประสานเชื่อมโยงกัน บางกลุ่มมีการระดมเงินออมมากเกินไปเกินความต้องการของสมาชิกและชุมชน ทำให้สมาชิกเสียผลประโยชน์จากการออม

เพราะไม่มีการกู้ยืมไปลงทุน ในขณะที่บางกลุ่มขาดแคลนเงินทุนเพราะการออมของสมาชิกมีน้อย ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกที่จะกู้ยืมเงินไปลงทุนได้ การแก้ปัญหาดังกล่าว สามารถดำเนินการได้ด้วยการส่งเสริมให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการเชื่อมโยงในลักษณะ เครือข่ายซึ่งจะทำให้กลุ่มออมทรัพย์มีความมั่นคงทางการเงิน การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ สมาชิกได้รับการตอบสนองทางการเงิน มีเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน มีการพัฒนาอาชีพและ ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีการสอดแทรกกระบวนการสร้างความสามารถของชุมชนเข้าด้วยกัน คือ BAN 3 ประการ ประการที่ 1 การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งตนเอง (Balance : B) เป็นความ สอดคล้องความกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคมวัฒนธรรม ประการที่ 2 การสร้างความสามารถในการจัดการ (Ability : A) เป็นการวิเคราะห์การวางแผนและ การจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพึ่งตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอก เพื่อขอความคิดเห็นและการสนับสนุน และประการที่ 3 การสร้างเครือข่ายการทำงาน (Net-working : N) เป็นความสัมพันธ์ของชุมชนและองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสมดุล ของการพึ่งตนเอง แนวทางการสร้างเครือข่าย จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะสามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้น ได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กร ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและ ประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสมควรที่ศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์และแนวทางการสร้างเครือข่าย กลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

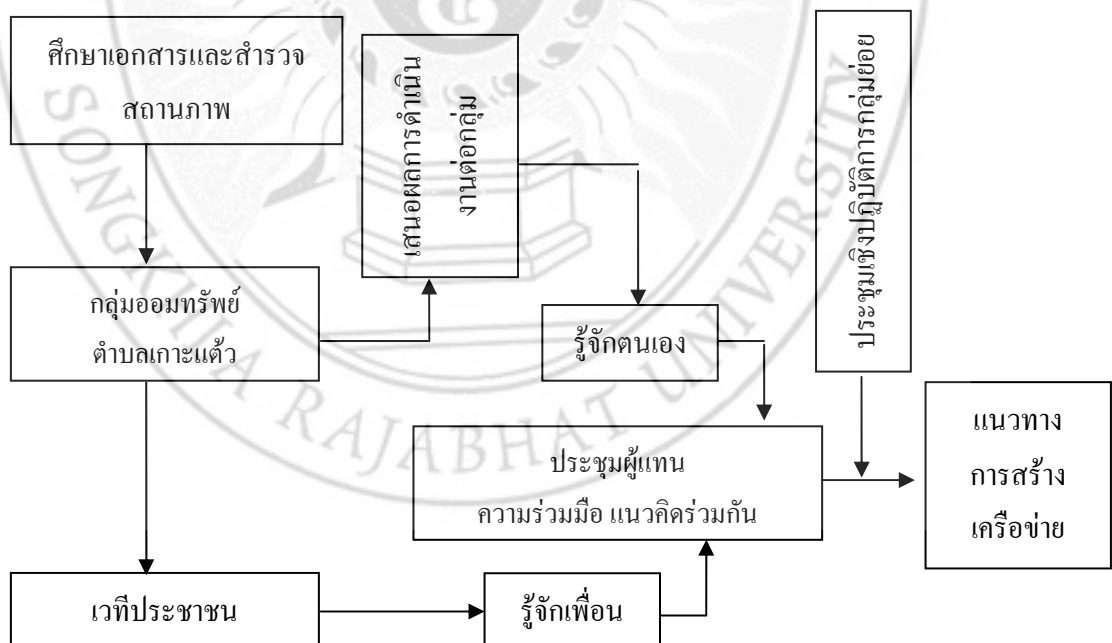
1. เพื่อศึกษาสภาพและผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
2. เพื่อเสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายให้แก่กลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบสภาพและผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
2. ได้แนวทางในการสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาผลการดำเนินงานและแนวทางการสร้างเครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิดการเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ และแนวทางการสร้างเครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์แล้วกำหนดเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย ได้แก่การศึกษาเอกสารและสภาพการดำเนินของกลุ่มออมทรัพย์แล้วนำเสนอผลการดำเนินงานต่อกลุ่มออมทรัพย์แต่ละกลุ่มด้วยการจัดเวทีประชาชนเพื่อให้แต่ละกลุ่มรู้ถึงผลการดำเนินงานของกลุ่มแต่ละกลุ่ม และจัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อหาแนวทางการสร้างเครือข่าย โดยมีกลุ่มตัวแทนสมาชิก คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ นักวิชาการมาประชุมร่วมกันเพื่อนำไปสู่ผลสรุปแนวทางการสร้างเครือข่ายต่อไป ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดแนวทางในการสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ใน พ.ศ. 2547

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มออมทรัพย์ หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์ในตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ฟื้นฟูอาชีพบ้านแหลมเคียน หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแหลมเคียน หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านสามกอง หมู่ที่ 2 ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตรบ้านชุมพอ หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านชุมพอ หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และ กลุ่มวงจรชีวิตบ้านชุมพอ หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

องค์กรประชาชน หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปแบบการจัดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างบุคคลในกลุ่ม ในรูปของนโยบาย สถานภาพ การแบ่งงานและความรับผิดชอบ

เครือข่าย หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์ ตำบลเกาะเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ 6 กลุ่ม ได้มีการรวมตัว แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ร่วมมือกันทำการติดต่อสัมพันธ์กันเป็นโยงใยเพื่อที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลในการทำกิจกรรมหนึ่ง และเมื่อกิจกรรมนั้นดำเนินไปด้วยดี จะมีการพัฒนาโดยการติดต่อสัมพันธ์นั้น ไปยังบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นต่อไป

แนวทางการสร้างเครือข่าย หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มออมทรัพย์รวมตัวกันเพื่อสร้างความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการทำกิจกรรมและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มศูนย์กลางและกลุ่มต่าง ๆ ของกลุ่มออมทรัพย์เข้ามามีความสัมพันธ์กันกับกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นศูนย์กลาง โดยการทำงานร่วมกันอย่างเป็นอิสระภายใต้ข้อตกลงร่วมกันและเพื่อนำเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป